

УДК 647.21:338.43

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

*С.М. Ільтяй, студентка факультету економіки та менеджменту
Науковий керівник – І.В. Дворник, асистент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту*

*ВП Національного університету біоресурсів і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут»*

У дослідженні показано сучасний стан сільських домогосподарств, їх матеріальне, демографічне та соціальне становище. Запропоновано шляхи розвитку з метою покращення складеної ситуації на селі.

Ключові слова: *сільське домогосподарство, трансформація, розвиток, земля, аграрний сектор.*

Постановка проблеми. Формування в Україні ефективної соціально обґрунтованої ринкової економіки пов'язується, перш за все, з переходом до типової у розвинутих країнах системи взаємозв'язку виробництва і потреб, у якій останні реалізуються через свою платоспроможну форму – попит.

У результаті трансформації аграрного сектору економіки завершилося формування організаційно-правових форм господарювання, кожна з яких має свою специфіку й особливості, але в кінцевому підсумку вони створюють єдину структуру виробництва і діяльність їх направлена на досягнення єдиної мети – забезпечення виробництва продуктів харчування. У числі господарюючих суб'єктів важливу роль відіграють сільські домогосподарства, які мають провідну роль у виробництві сільськогосподарської продукції та є однією зі специфічних форм зайнятості сільського населення [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрями розвитку вітчизняного агропромислового комплексу в контексті євроінтеграційних процесів відображені у роботах В.Андрійчука, О.Бородіної, В.Зіновчука, Т.Осташко, Б.Пасхавера, І.Прокопи, П.Саблука, В.Юрчишина та ін. Проблематикою формування та реалізації заходів Спільної аграрної політики (САП) ЄС займалися такі вітчизняні дослідники, як С.Дем'яненко, Т.Зінчук, О.Могильний, С.Кваша, К.Кваша, В.Білозубенко та ін.

Мета дослідження: дослідити сучасний стан сільських домогосподарств, їх матеріальне, демографічне та соціальне становище. Запропонувати шляхи розвитку з метою покращення складеної ситуації на селі.

Виклад основного матеріалу. За даними Державної служби статистики, в Україні налічується 17 млн домогосподарств, у користуванні й володінні яких знаходиться 38,5% сільськогосподарських угідь. За підсумками 2011 року сільські домогосподарства виробили 48,2% валової продукції, тоді як сільськогосподарські підприємства – 44,9%, фермерські господарства – 6,9%. У господарствах населення забезпечено виробництво 43,3% продукції рослинництва і 59,4% - тваринництва. На 100 га сільгоспугідь вони виробили по 29,4 ц м'яса ВРХ, 41,4 ц – свиней, 554 ц молока, а сільгосппідприємства – відповідно 8,7, 23,5 та 124 ц. [4].

За статистичним спостереженням 2012 року в користуванні домогосподарств було 11,78 млн. га землі або у 2,7 раза більше 2000 року. Середній розмір домогосподарства становить 1,22 га, а середній загальний розмір земельних часток-паїв й орендованих ділянок – 3,15 га.

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

Таблиця 1.

Структура посівних площ у сільських домогосподарствах у 2012 році

Показник	Усі домогосподарства	У т.ч. домогосподарства з площею землі		
		< 0,5 га	0,51-1,00	1,01 га <
Посівна площа всього	100	100	100	100
У тому числі:				
зернові та зерновобоб. культури	45,4	18,7	31,7	52,2
з них:				
пшениця	32,1	11,2	26,2	33,9
ячмінь	36,8	7,0	18,6	40,7
жито	1,1	1,0	1,9	1,0
кукурудза	23,7	70,9	44,0	18,5
технічні культури	18,0	0,5	1,0	24,2
З них:				
цукрові буряки	1,6	5,0	13,8	1,5
соняшник	87,2	91,5	78,3	87,3
картопля	15,3	47,6	31,2	7,2
овочі відкритого ґрунту та баштанні	4,5	16,6	6,9	2,3
кормові культури	16,9	17,7	30,6	13,9

Основним ресурсом господарської діяльності домогосподарств є земля і худоба. Загальні характеристики досліджуваної сукупності учасників продовольчого ринку дають підстави для висновку про те, що характеризуються невеликими розмірами й незначним ресурсним потенціалом.

У цілому по Україні 15 % земельної площі сільських домогосподарств використовується для вирощування продукції лише для власних потреб, 12,7% - для власних потреб і на продаж та 71,3% здається в оренду. Водночас у Волинській, Тернопільській, Івано-Франківській, Рівненській, Закарпатській, Львівській областях для власних потреб використовується від 35 до 75,5% земельних площ домогосподарств, а в АР Крим, Луганській, Дніпропетровській, Миколаївській, Запорізькій, Кіровоградській, Сумській, Харківській, Херсонській областях – лише від 4,4 до 8,7. Переважна більшість площ (від 72 до 91,2%) здається в оренду [1].

Земельна ділянка є головним фактором соціально-економічного розвитку села. У структурі посівних площ сільських домогосподарств у минулому році 45,4% займали зернові й зернобобові культури, серед технічних культур 87,2% відведено під соняшник, і лише 1,6% - під таку трудомістку культуру, як цукрові буряки. (Табл. 1)

Однією з нерозв'язаних проблем є надзвичайно низький рівень механізації, внаслідок чого 90% сільських домогосподарств для обробітку землі використовують ручну працю: тільки 14,8% їх мають техніку, в тому числі 16,7% - трактор, 1,7 – комбайн, 3,4- вантажний автомобіль, 9,4 – сівалку і 13,8% культиватор. (Табл. 2)

На даному етапі вітчизняне сільгоспмашинобудування неспроможне забезпечити технікою сільські домогосподарства, а ціни на імпортовану техніку, в переважній більшості китайську, для них недоступні. Якщо в Німеччині сівалка для висіву кукурудзи коштує 2 тис. дол., то в Україні через різні податки й митні збори – 20 тис. дол. Вартість одного трактора МТЗ-82 – 175 тис. грн, СК-35М – 178,9 тис. грн. А до них потрібні ще навісні агрегати.

СЕКЦІЯ 1

«Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу та фінансів в агропромисловому виробництві України: теорія і практика»

Таблиця 2.
Ресурсозабезпечення сільських домогосподарств України

Показник	Рік	
	2005	2012
Домогосподарства, що мають техніку	11,9	148
У тому числі:		
Трактор	19,5	16,7
Комбайн	1,5	1,7
автомобіль вантажний	5,8	3,4
Домогосподарства, що використовують для обробітку землі, %		
ручну працю	89,6	90,0
коней, волів	33,6	31,4
трактор	66,9	73,8

У зв'язку з недостатнім рівнем технічної оснащеності в домогосподарствах виникли особливі умови трудовозабезпечення, які передбачають використання в основному ручної праці, залучення найманої робочої сили. В АРК, Луганській, Житомирській, Закарпатській, Миколаївській областях від 29 до 39,7% домогосподарств залучають найманих працівників, а в Чернігівській, Волинській, Івано-Франківській, Львівській, Сумській – тільки на постійну роботу залучається від 11 до 27% найманих працівників [4].

З ряду об'єктивних та суб'єктивних причин у сільських домогосподарствах останніми роками зменшилося поголів'я худоби. Тільки 40,4% сільських домогосподарств утримують ВРХ, 38,3 – корів, 42,9% свиней. Із розрахунку на 10 господарств припадає лише 5,4 голови ВРХ, 3,6 корів, 6,2 свиней. А в АР Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Черкаській областях менше третини сільських домогосподарств утримують худобу і свиней. (Табл. 3)

Однією з причин такого стану є ряд труднощів, пов'язаних із реалізацією вирощеного врожаю і виробленої продукції. Вирішити ці питання шляхом придбання кредитів неможливо через високі процентні ставки, а також небажання комерційних банків мати справу з дрібними клієнтами [5].

Таблиця 3.

Наявність худоби та птиці в сільських домогосподарствах

Показник	Рік	
	2005	2012
Частка домогосподарств, що утримують будь-який вид худоби та птиці, %	78,7	71,2
у тому числі:		
велику рогату худобу	53,8	40,4
Корів	51,8	38,3
Свиней	45,9	42,9
Овець	1,0	1,1
Кіз	7,3	7,2
коней	7,9	7,2
кролів	5,2	7,2
Наявність худоби з розрахунку на 10 домогосподарств, гол.:		
великої рогатої худоби	7,0	5,4
корів	5,0	3,6
свиней	6,2	6,2
Наявність птиці з розрахунку на 1 домогосподарство, гол.	13,2	13,9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»

Статистика показує, що з року в рік погіршуються кількісні та якісні демографічні характеристики на селі. Середній розмір сільського домогосподарства становить 2,7 особи. В 48% домогосподарств немає працюючих осіб, а у складі 53,9% решти господарств лише одна працююча особа, коефіцієнт економічного навантаження на працюючого – 3,28 раза.

У сільському господарстві продовжує залишатися низька заробітна плата, рівень якої на 30% менший від середнього по економіці країни. За межею бідності майже 16% сільських домогосподарств, у 45,9% сукупні витрати не перевищують рівень прожиткового мінімуму. Розвиток сільських домогосподарств та їхнє функціонування знаходиться в прямій залежності від стану життєво необхідної соціальної інфраструктури. Згідно з проведеним дослідженням Державною службою статистики України у 2011 році, 78,7% сільських домогосподарств користуються будинками побудованими у 40-70-х роках. Лише 1% домогосподарств мають центральне опалення, 34,4 – водопровід, 5,7 – гаряче водопостачання, 21,1 – ванну або душ, 24,9 – телефон.

Значно відстає від життєвих потреб сфера освіти, медичного, побутового, транспортного обслуговування. У 56,1% відсутні фельдшерсько-акушерські пункти. Лише 32,7% сіл забезпечені дошкільними установами, 45,5 – школами, 57,7% - закладами культури, майже повністю відсутні пункти побутового обслуговування.

Збільшується кількість сіл, жителі яких не можуть задовольнити навіть мінімально необхідні потреби. Закономірно, що всі вищезгадані фактори стали причиною вимушених міграційних процесів серед сільського населення.

Однією з форм підтримки сільських домогосподарств є їхні об'єднання в сільськогосподарські кооперативи. Вони взаємодіють із аграрними підприємствами, виробничими кооперативами у плані володіння та використання техніки (оренда, лізинг, прокат) [3].

Висновки. Із кожним роком втрачається, а фактично втрачена повністю, привабливість проживання в сільській місцевості, до критичної межі наближається сам процес збереження соціуму села. У стратегічних напрямках розвитку сільського господарства України на період до 2020 року передбачено усім малим і середнім формам господарювання на селі:

- запровадити державні гарантії поручительства за кредитування, а також компенсації банківських ставок за наданий кредит;
- стимулювати розвиток обслуговуючої кооперації для надання господарствам населення агротехнічних послуг;
- підвищити доходи від продажу сільськогосподарської продукції до рівня 20-39% у загальних доходах домогосподарств у сільській місцевості, а також збільшити частину оплати праці до рівня не нижче 80% міських жителів;
- створити заходи щодо поліпшення демографічної ситуації на селі [1].

Список використаної літератури

1. Ватаманюк М. Споживча поведінка домогосподарств в умовах перехідної економіки / М. Ватаманюк // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 69-76.
2. Геєць В. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. Геєць.
3. Збарська А.В. Підприємницька діяльність домогосподарств / А.В. Збарська // Економіка АПК. – 2012. – № 12. – С. 146-151.
4. Збарський В.К. Участь селянських домогосподарств у процесах кооперації та агропромислової інтеграції / В.К. Збарський, М.П. Канінський // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С.87-92.
5. Штимак І.В. Соціально-економічні умови розвитку селянських домогосподарств: монографія // І.В. Штимак. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – 278 с.

СЕКЦІЯ 1

«Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу та фінансів в агропромисловому виробництві України: теорія і практика»

РАЗВИТИЕ СЕЛЬСКИХ ДОМОХОЗЯЙСТВ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

*С.Н. Ильтяй, студентка, факультета экономики и менеджмента
Научный руководитель – И.В. Дворник, ассистент кафедры бухгалтерского учета,
анализа и аудита*

ОП НУБиП Украины «Нежинский агротехнический институт»

В исследовании показано современное состояние сельских домохозяйств, их материальное, демографическое и социальное положение. Предложены пути развития с целью улучшения составленной ситуации на селе.

Ключевые слова: сельское домохозяйство, трансформация, развитие, земля, аграрный сектор.

DEVELOPMENT OF RURAL HOUSEHOLDS IN TRANSFORMATION OF AGRICULTURAL SECTOR

*Svetlana M. Iltyay, student Faculty of Economics and Management
Supervisor – Inna V. Dvornyk, assistant of chair accounting, analysis and audit
SS National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

«Nizhyn Agrotechnical Institute»

The study shows the current state of rural households, their financial, demographic and social situation. The ways of development in order to improve the situation in the village prepared.

Keywords: rural household, transformation, development, land, agricultural sector.